

Lapse õiguste konventsioon

Juurdepäas: üldine
18. juuni 2024

Originaal: inglise keeles

Lapse Õiguste Komitee

Lõppjärelused Eesti viienda kuni seitsmenda perioodilise aruande kohta*

I. Sissejuhatus

1. Lapse Õiguste Komitee (edaspidi „komitee“) arutas Eesti kombineeritud viiendat kuni seitsmendat perioodilist aruannet¹ oma 2802. ja 2803. kohtumisel,² mis toimusid 15. ja 16. mail 2024, ning võttis oma 2816. kohtumisel, mis peeti 24. mail 2024, vastu järgmised lõppjärelused.

2. Komitee tänab osalisriiki kombineeritud viienda kuni seitsmenda perioodilise aruande esitamise eest lihtsustatud aruandlusmenetluse alusel, mis võimaldas paremini mõista laste õiguste olukorda osalisriigis. Komitee on rahul konstruktiivse dialoogiga, mida on peetud osalisriigi kõrgetasemelise ja valdkondadeülese delegatsiooniga.

II. Osalisriigi võetud meetmed ja tehtud edusammud pärast eelmist aruandlust

3. Komitee tunnustab erinevaid seadusandlikke, institutsioonilisi ja poliitilisi meetmeid, mida osalisriik on konventsiooni rakendamiseks võtnud, sealhulgas lastekaitseaduse 2022. aasta muudatusi, millega loodi õiguslik alus lastemajateenuse osutamiseks, karistusseadustiku 2022. aasta muudatusi, mis tõstis seksuaalse enesemääramise eapiiri- 16. eluaastani, uusi norme alaealiste õigusrikkujate kohta ning muid lapse õigustega seotud institutsioonilisi ja poliitilisi meetmeid.

III. Peamised probleemvaldkonnad ja soovitused

4. Komitee tuletab osalisriigile meelde kõigi konventsioonis sätestatud õiguste jagamatust ja vastastikust sõltuvust ning rõhutab kõigi siinsetes lõppjärelustes sisalduvate soovituste olulisust. Komitee juhib osalisriigi tähelepanu eelkõige soovitustele, mis puudutavad neid valdkondi, mille suhtes on vaja võtta kiireloomulisi meetmeid: vaimne tervis (lõige 31), haridus (lõige 36), puhkus, mäng, jõudeaeg ning osavõtt kultuuri- ja kunstielust (lõige 38), varjupaika taotlevad lapsed ning lapspagulased ja -migrandid (lõige 40) ning alaealise üle õigusemõistmine (lõige 44).

5. Komitee soovitab osalisriigil kogu kestliku arengu tegevuskava „Muudame oma maailma“ (aastani 2030) rakendamise vältel tagada laste õiguste kaitse kooskõlas lapse õiguste konventsiooniga, laste kaasamist relvastatud konfliktidesse käsitleva fakultatiivprotokolliga ning laste müüki, lasteprostitutsiooni ja lapspornot käsitleva fakultatiivprotokolliga. Komitee soovitab tungival, et osalisriik tagaks laste mõtestatud

* Vastu võetud Lapse Õiguste Komitee 96. istungjärgul (6.–24. mai 2024).

¹ CRC/C/EST/5-7.

² Vt CRC/C/SR.2802 ja CRC/C/SR.2803.

osalemise selliste poliitikameetmete ja programmide kujundamises ja rakendamises, mille eesmärk on saavutada kõik 17 kestliku arengu eesmärki niivõrd, kuivõrd need puudutavad lapsi.

A. Rakendamise üldmeetmed (artiklid 1, 4 ja 42 ning artikli 44 lõige 6)

Seadusandlus

6. Toetades õigusreforme, tuletab komitee meelde oma varasemaid lõppjärelduisi ja soovib osalisriigil teha järgmist:

a) töötada välja menetlus, mille põhjal hinnata lastega seotud riigisiseste seaduste ja poliitika mõju lapse õigustele;

b) tagada laste õigustega seotud õigusaktide rakendamiseks piisava inim-, tehnilise ja rahalise ressursi olemasolu, muu hulgas suurendada lastekaitsetöötajate arvu ja võimaldada neil parandada oma kvalifikatsiooni.

Terviklik poliitika ja strateegia

7. Komitee tunnustab heaolu arengukava (2023–2030), rahvastiku tervise arengukava (2020–2030) ja haridusvaldkonna arengukava (2021–2035) vastuvõtmist ning soovib osalisriigil tagada nende tõhus rakendamine ja ühtlasi leida selleks vajaminev inim-, tehniline ja rahaline ressurss.

Koordineerimine

8. Komitee soovib osalisriigil anda äsja loodud ennetusnõukogule vastavad volitused ning tagada selle tõhusaks toimimiseks vajalike inim-, tehnilise ja rahalise ressursi olemasolu, et koordineerida kõiki konventsiooni rakendamisega seotud tegevusi, sealhulgas laste õiguste valdkondadevahelist arendamist riiklikul ja kohalikul tasandil ning eri sektorite lõikes.

Rahaliste vahendite eraldamine

9. Komitee võtab teadmiseks osalisriigi esitatud teabe lastega seotud valdkondadele rahaliste vahendite eraldamise kohta, näiteks lastekaitse korraldamiseks, perekonna ja hariduse toetamiseks ning riigieelarvega seotud sotsiaalhoolekande strateegia tööprogrammi tarbeks. Komitee soovib osalisriigil teha järgmist:

a) tagada, et lapsi otseselt või kaudselt mõjutavate programmide jaoks oleks kõigis valdkondades (sealhulgas tervishoius ja sotsiaalkaitstes) eelarvelised eraldised kindlaks määratud, pöörates erilist tähelepanu ebasoodsas või haavatavas olukorras olevatele lastele, kelle õiguste tagamiseks võib olla vaja rakendada positiivseid sotsiaalmeetmeid;

b) kasutada seiresüsteemi, mille abil hinnata, kuidas mis tahes valdkonna investeeringud teeniksid nii riiklikul kui ka kohalikul tasandil kõige paremini lapse huve, ning tagada, et nende investeeringute mõju lastele ka mõõdetaks;

c) tagada läbipaistev ja kaasav eelarvestamine avaliku dialoogi kaudu, eelkõige lastega, ning riiklike ja kohalike ametiasutuste nõuetekohane aruandekohustuse täitmine.

Andmete kogumine

10. Komitee võtab teadmiseks laste heaolu kajastavate näitajate kohta info kogumise ja selle avaldamise õiguskantsleri veebilehel ning 2021. aastal ülevaatekogumiku „Lapsed Eesti ühiskonnas“ ilmumise. Juhindudes üldsoovitusest nr 5 (2003) konventsiooni üldiste rakendusmeetmete kohta, kordab komitee oma varasemaid soovitusi³ ning soovib osalisriigil tagada, et kogutud andmed hõlmaksid kõiki konventsiooni ja

³ *Ibid.*, lõige 11.

selle fakultatiivprotokollide valdkondi ning oleksid jaotatud vanuse, soo, puude, geograafilise asukoha, etnilise päritolu, kodakondsuse ja sotsiaal-majandusliku tausta järgi.

Juurdepäas õigusemõistmisele ja õiguskaitsevahendite kättesaadavus

11. Komitee soovib osalisriigil teha järgmist:

a) tagada, et kõigil lastel, sealhulgas puuetega lastel ja maapiirkondade lastel, oleks igas keskkonnas, sealhulgas koolides, asenduskodudes ja kinnipidamisasutustes, juurdepäas konfidentsiaalsele, lapsesõbralikule ja sõltumatule kaebuste lahendamise mehhanismile, mille kaudu teatada nii vägivalda, väärkohtlemise ja diskrimineerimise juhtumitest kui ka muude õiguste rikkumistest, ning ühtlasi oleks võimalik saada õigusabi koos seadusliku esindaja teenusega, eakohast nõustamist ja õiguskaitsevahendeid, sealhulgas hüvitist ja rehabilitatsiooni;

b) laialdaselt levitada teavet ja parandada teadlikkust olemasolevate kanalite kohta, mille kaudu teatada mis tahes rikkumisest, vägivaldast ja väärkohtlemisest, näiteks lasteabitelefoni ja internetivägivallast teatamise portaali, ning tagada nende kanalite järjepidev rahastamine, et need oleksid lastele kättesaadavad, konfidentsiaalsed, lapsesõbralikud ja tõhusalt toimivad;

c) tagada kõigi lastega ja laste heaks töötavate spetsialistide süstemaatiline koolitamine lapsesõbralike menetluste ja õiguskaitsevahendite ning laste õiguste ja vastava konventsiooni teemal.

Sõltumatu järelevalve

12. Komitee väljendab heameelt selle üle, et lasteombudsmani veebisait on kättesaadav nii eesti, vene kui ka inglise keeles ning et ombudsman võtab laste kaebusi vastu samuti neis kolmes keeles. Komitee soovib osalisriigil tugevdada õiguskantsleri kantsleis tegutsevat laste õiguste osakonda, et see saaks oma volitusi seoses laste õigustega tõhusalt ja sõltumatult täita.

Konventsiooni levitamine ja teadlikkuse parandamine

13. Komitee soovib osalisriigil teha järgmist:

a) tugevdada koostöös kodanikuühiskonna organisatsioonidega korraldatavaid teavitusprogramme, sealhulgas teabekampaaniaid, mille kaudu tutvustada konventsiooni ja selle fakultatiivprotokolle laiemale üldsusele, sealhulgas lapsevanematele ja lastele endile;

b) soodustada laste aktiivset osalemist üldsust teavitavates tegevustes, sealhulgas vanematele, sotsiaaltöötajatele, õpetajatele ja õiguskaitseametnikele suunatud meetmetes, ning ärgitada meediat laialdasemalt kajastama laste õigusi, kaasates oma programmide väljatöötamisse ka lapsi.

Koostöö kodanikuühiskonnaga

14. Tervitades strateegilist partnerlust kui uut riigi ja kodanikuühiskonna vahelist koostöövormi ja kiites heaks eesmärgi kodanikuühiskonna organisatsioone pikaajaliselt rahastada, soovib komitee osalisriigil veelgi enam tugevdada kodanikuühiskonna organisatsioonidega tehtavat koostööd, muu hulgas toetada ka väiksemaid ja uuemaid organisatsioone ning tagada nende mõtestatud osalemine laste õigustega seotud õigusaktide ja strateegiate koostamises ja poliitika kujundamises.

Rahvusvaheline koostöö

15. Komitee julgustab osalisriiki täitma rahvusvaheliselt kokku lepitud eesmärgi eraldada 0,7% oma kogurahvatulust ametlikuks arenguabiks ning seadma rahvusvahelistes koostöölepingutes esikohale laste õigused.

Laste õigused ja äri sektor

16. Tuletades meelde oma üldsoovitust nr 16 (2013) riigi kohustuste kohta seoses ettevõtlussektori mõjuga laste õigustele ning äritegevuse ja inimõiguste juhtpõhimõtteid, soovib komitee osalisriigil kehtestada eeskirjad, millega tagatakse, et äri sektor järgib rahvusvahelisi ja riiklikke inimõiguste, töö- ja keskkonna- ning muid standardeid, eelkõige seoses laste õigustega.

B. Üldpõhimõtted (artiklid 2, 3, 6 ja 12)

Mittediskrimineerimine

17. Komitee soovib osalisriigil teha järgmist:

a) kiirendada võrdse kohtlemise seaduse (2009) läbivaatamist ja selle ühendamist soolise võrdõiguslikkuse seadusega (2004), et selle tulemusena laiendada laste diskrimineerimise vastase kaitse ulatust kõigis valdkondades ja sektorites kõigil lapse õiguste konventsioonis sätestatud alustel;

b) tagada haavatavas olukorras olevatele lastele, sealhulgas majanduslikult ebasoodsas olukorras olevatest leibkondadest pärit lastele, keelelistesse ja etnilistesse vähemusrühmadesse kuuluvatele lastele, sealhulgas vene keelt kõnelevatele lastele, lapsmigrantidele, puuetega lastele, end lesbi, gei, biseksuaali, trans- või intersoolisena määratlevatele lastele ning vägivalda ja inimkaubanduse ohvriks langenud lastele võrdne juurdepääs põhiteenustele, eluasemele, haridusele, lastehoiule, tervishoiule, vabale ajale ja riigiabile.

Lapse huvid

18. Tuues esile asjaolu, et lastekaitse seaduses peavad olema esikohale seatud lapse huvid, ja juhindudes üldsoovitusest nr 14 (2013), mille kohaselt on lapsel õigus, et tema huvid seataks esikohale, soovib komitee osalisriigil teha järgmist:

a) tagada, et lapse õigust tema huvide esikohale seadmisele võetaks arvesse ning seda tõlgendataks ja kohaldataks järjekindlalt kõigis seadusandlikes, haldus- ja kohtumenetlustes ja -otsustes, samuti kõigis asjakohastes poliitikavaldkondades, programmides ja projektides, mis on lastega seotud või mõjutavad neid;

b) parandada kõigi lastega ja laste heaks töötavate spetsialistide suutlikkust hinnata ja välja selgitada lapse huvid mis tahes valdkonnas ning seada need esikohale, näiteks spetsialistide koolitamise teel ning vatavate protseduuride ja kriteeriumide väljatöötamise kaudu.

Õigus elule, ellujäämisele ja arengule

19. Võttes arvesse õnnetuste ja vigastuste, muu hulgas kodus juhtunud õnnetuste ja mürgistuste põhjustatud surmajuhtumite suurt osakaalu, soovib komitee, et osalisriik teeks kindlaks õnnetustest ja vigastustest johtuva laste suremuse algpõhjused, tugevdaks ennetusmeetmeid, sealhulgas pakuks lastele psühhosotsiaalset tuge, ning tagaks turvalise keskkonna.

Lapse seisukohtade austamine

20. Tunnustades tsiviilkohtumenetluse seadustiku 2022. aastal jõustunud muudatusi, mille kohaselt kohus kuulab last puudutavas asjas isiklikult ära mis tahes vanuses lapse, kes on suuteline end puudutavas küsimuses seisukohti omama, tuleb komitee meelde oma üldsoovitust nr 12 (2009) lapse õiguse kohta olla ära kuulatud ja soovib osalisriigil teha järgmist:

a) võtta meetmeid, millega tagada selliste õigusaktide tõhus rakendamine, mis sätestavad lapse õiguse olla teda puudutavas kohtumenetluses ära kuulatud, sealhulgas luua sotsiaaltöötajatele ja kohtutele süsteemid ja/või protseduurid selle põhimõtte järgimiseks;

b) soodustada kõigi laste, ka väikelaste mõtestatud ja panustavat osalemist selliste mehhanismide ja platvormide tegevuses nagu Lastekaitse Liidu juures tegutsev noortekogu ning õiguskantsleri nõunikega konsulteeriv noortest koosnev nõuandev kogu;

c) töötada välja vahendid, mille abil saaks avalikkust kaasates läbi viia riikliku poliitika kujundamist puudutavaid konsultatsioone, muu hulgas kaasata konsultatsioonidesse lapsed, kui tegemist on neid puudutava küsimusega.

C. Kodaniku- ja poliitilised õigused (artiklid 7, 8 ja 13–17)

Kodakondsus

21. Võttes teadmiseks kodakondsuse seaduse (1995) 2020. aasta muudatuse, tuleb komitee meelde oma varasemaid soovitusi⁴ ning soovib osalisriigil teha järgmist:

a) kehtestada kodakondsusetuse tuvastamise ja määramise menetluskord, lihtsustada määratlemata kodakondsusega lastele naturalisatsiooni korras kodakondsuse andmist ning koguda asjakohaste tegurite alusel jaotatud andmeid kodakondsuseta laste kohta;

b) kaaluda kodakondsuseta isikute seisundi konventsiooni ja kodakondsusetuse vähendamise konventsiooni ratifitseerimist;

c) kaaluda kahe konventsiooni – kodakondsuse Euroopa konventsiooni ja Euroopa Nõukogu konventsiooni kodakondsusetuse vältimise kohta seoses riigi õigusjärglusega – ratifitseerimist.

Asjakohase teabe kättesaadavus

22. Tuletades meelde üldsoovitust nr 25 (2021) laste õiguste kohta seoses digikeskkonnaga, soovib komitee osalisriigil teha järgmist:

a) parandada laste, õpetajate ja perede digikirjaoskust ning kaitsta lapsi nende heaolu kahjustava teabe ja muu materjali eest;

b) tagada lapse õigustega seotud teemadel eakohase ja lapsesõbraliku teabe piisav kättesaadavus;

c) töötada välja kaitsemeetmed, et tagada laste õiguste kaitse tehisintellekti kasutamisel.

D. Laste vastu suunatud vägivald (artikkel 19, artikli 24 lõige 3, artikli 28 lõige 2, artiklid 34, 35, artikli 37 punkt a, artikkel 39 ning laste müüki, lasteprostitutsiooni ja -pornograafiat käsitlev fakultatiivprotokoll)

Kuritarvitamine, hooletussejätmine ja seksuaalne ärakasutamine

23. Lähtudes üldsoovitusest nr 13 (2011) lapse õiguse kohta kaitsele igasuguse vägivalla eest, soovib komitee osalisriigil teha järgmist:

a) võtta meetmeid lähisuhtevägivalla tõkestamise tegevuskava (2024–2027) tõhusaks rakendamiseks, tagada lähisuhtevägivallaga kokku puutunud lastele ohvri staatus ja õigus saada kohtumenetluses tuge, ning parandada traumaabi kättesaadavust, eelkõige maapiirkondades;

b) luua riiklik andmebaas laste vastu suunatud vägivalla, sealhulgas lähisuhtevägivalla juhtumite kohta ning teha regulaarselt uuringuid ja hindamisi vägivalla ulatuse, põhjuste ja olemuse kohta;

⁴ *Ibid.*, lõige 25.

- c) tagada juurdepääsetavate, konfidentsiaalsete ja lapsesõbralike kanalite olemasolu, mille kaudu lapsed saaksid vägivallast teatada;
- d) teavitada üldsust laste väärkohtlemisest ja hooletussejätmisest teatamise kohustusest ning edendada selle kohustuse täitmist;
- e) tugevdada kohalikku lastekaitseüsteemi, muu hulgas suurendades lastekaitsetöötajate arvu ja pannes valdkondadevahelise koostöö kaudu suuremat rõhku ennetustööle;
- f) tagada, et kõigil lastel, kes on vägivalla ohvriks langenud või seda pealt näinud, oleks kiire juurdepääs lapsesõbralikele, valdkondadevahelistele ja terviklikele sekkumismeetmetele, teenustele ja toele, sealhulgas tunnistajate ülekuulamine ja psühholoogiline nõustamine, et vältida laste taasohvristamist;
- g) kaaluda lastemaja sihtrühma laiendamist mis tahes väärkohtlemise ja hooletussejätmise ohvritele ning suurendada lastemajade arvu, et need oleksid ligipääsetavad kõigile lastele, olenemata nende elukohast;
- h) lubada lapsohvrite ütluste puhul kasutada audiovisuaalseid salvestisi ja viia lastemajas viivitamata läbi risküsitlus, mida saaks kohtumenetluses tõendina kasutada igas vanuses lapse, sealhulgas 14–18-aastase puhul;
- i) tugevdada meetmeid erisuguste kiusamisviiside vastu võitlemiseks, näiteks parandades õpetajate, koolipersonali ja õpilaste võimekust neid ümbritseva mitmekesisusega toime tulla ja konflikte lahendada;
- j) rakendada meetmeid, mille abil suurendada nii avalikkuse kui ka lastega ja nende heaks töötavate spetsialistide teadlikkust laste seksuaalsest kuritarvitamisest ja ärakasutamisest ning reageerida kõigile laste seksuaalse ärakasutamise ja kuritarvitamise ilmingutele;
- k) parandada spetsialistide võimekust ja täiustada tarkvaralahendusi, mille abil avastada internetis seksuaalsuhte eesmärgil kontakti otsimist ja laste seksuaalset kuritarvitamist kujutavaid pilte, ning teavitada vanemaid, õpetajaid ja lapsi sekstimisega seotud riskidest;
- l) jätkata spordiorganisatsioonides esineva vägivalla ja väärkohtlemise ennetamist, kehtestades selged käitumisreeglid, millega hoida ära laste väärkohtlemist, ning kehtestada asjakohased protseduurireeglid rikkumiste uurimiseks, samuti kasvatada laste, vanemate, treenerite ja spordiorganisatsioonide teadlikkust spordis esineva väärkohtlemise alal.

Kehaline karistamine

24. Tuletades meelde üldsoovitust nr 8 (2006) lapse õiguse kohta olla kaitstud kehalise karistamise ja muude julmade või alandavate karistusvormide eest, soovib komitee osalisriigil tungivalt teha järgmist:

- a) jätkata laste kasvatamisel positiivsete, vägivallavabade ja lapsi kaasavate kasvatusviiside soodustamist, rakendades tõendus põhiseid programme, ning hinnata regulaarselt tulemusi;
- b) tõhustada lapsevanemate ning lastega ja nende heaks töötavate spetsialistide teadlikkuse suurendamise kampaaniaid, et soodustada laste kehalist karistamist lubavate hoiakute muutumist perekonnas ja kogukonnas.

E. Perekeskkond ja asendushooldus (artiklid 5, 9–11, artikli 18 lõiked 1 ja 2, artiklid 20, 21, 25, artikli 27 lõige 4)

Perekeskkond

25. Komitee soovib osalisriigil teha järgmist:

- a) teha rohkem jõupingutusi, et parandada teadlikkust riigi rahastatava perelepituse- ja nõustamisteenuse võimalustest;
- b) parandada töötavate vanemate hulgas taskukohase hinnaga lapsehoiuteenuse kättesaadavust, muu hulgas suurendades märkimisväärselt lastehoiule eraldatavaid rahalisi vahendeid;
- c) jätkata meetmeid, mille abil tugevdada isade rolli laste kasvatamisel;
- d) pakkuda süsteemset tuge riskirühma kuuluvatele vanematele ning teha perenõustamine, teraapia ja lapsevanemate koolitamine laialdaselt kättesaadavaks.

Perekondlikust keskkonnast ilma jäänud lapsed

26. Juhtides osalisriigi tähelepanu laste asendushoolduse juhiste⁵, soovib komitee osalisriigil teha järgmist:

- a) jätkata laste hoolekandeesutustesse paigutamise järkjärgulist vähendamist, eriti alla 3-aastaste laste puhul, ning võtta viivitamata vastu hoolekandeesutustes elavate laste osakaalu vähendamise strateegia ja tegevuskava, tagades selle rakendamiseks piisava inim-, tehnilise ja rahalise ressursi olemasolu;
- b) tagada, et nii poliitikas kui ka praktikas juhitudakse põhimõttest, et rahaline ja materiaalne vaesus või sellise vaesusega otseselt kaasnevad tingimused ei tohi kunagi olla ainus õigustus, miks laps päritoluperest eraldatakse ja hooldusperesse paigutatakse või miks tema ühiskonda taasintegreerumist takistatakse;
- c) tagada sobivad pere- ja kogukonnapõhised asendushoolduse võimalused lastele, kes ei saa jääda oma päritolupere juurde, muu hulgas eraldades piisavalt rahalisi vahendeid asendushoolduseks ja lapsendamiseks, vaadates korrapäraselt läbi asenduskodusse paigutamise meetmed ning soodustades laste taasühinemist oma päritoluperega (kui see on võimalik);
- d) seirata turvakodudesse paigutatud laste arvu ja nende seal viibimise kestust ning tagada, et neid ei hoitaks perekeskkonnast eemal kauem, kui on hädavajalik;
- e) koolitada asendushooldusteenuse pakkujaid, sealhulgas hooldusperesid ja eestkostjaid, traumateadliku hoolduse põhimõtete alal ning tagada vaimse tervise teenuste kättesaadavus nii lastele kui ka nende hooldajatele;
- f) tagada lapse vajadustest ja huvidest lähtuvate asjakohaste kaitsemeetmete ja selgete kriteeriumide olemasolu, mille alusel otsustada, kas laps tuleks paigutada hooldusperesse;
- g) kehtestada kvaliteedinõuded kõigi asendushooldusteenuse pakkujate jaoks, vaadata regulaarselt läbi laste hooldusperre paigutamine ning jälgida sealse hoolduse kvaliteeti, muu hulgas tagades laste väärkohtlemisest teatamiseks, selle jälgimiseks ja heastamiseks vajalike kanalite olemasolu ja kättesaadavuse;
- h) tagada, et hooldusperest lahkuvad lapsed, sealhulgas puuetega lapsed, saaksid oma vajadustele vastavat tuge ja järelhooldust, ning parandada teadlikkust eestkoste all olevate laste järelhoolduse võimalustest;
- i) tugevdada perede ja lastega töötavate spetsialistide, eelkõige perekonnaasju arutavate kohtunike, õiguskaitsetöötajate, lastekaitsetöötajate ja vastavate teenuseosutajate võimekust, et kindlustada perepõhise asendushoolduse võimaldamine ning suurendada teadlikkust perekondlikust keskkonnast ilma jäänud laste õigustest ja vajadustest.

Vangistuses olevate vanemate lapsed

27. Komitee soovib osalisriigil kaitsta ja tagada vangistuses olevate vanemate laste õigust oma vanemaid vanglas külastada ning ühtlasi soovib jätkata reforme, mille

⁵ Peaassamblee resolutsioon 64/142, lisa.

eesmärk on soodustada laste kontakti oma vanematega, näiteks tagades lapsesõbralike külastusruumide olemasolu ja valmistades ametnikke ette, kuidas käituda lastega, kes tulevad oma vanemat vanglasse vaatama.

F. Puudega lapsed (artikkel 23)

28. Juhindudes üldsoovitusest nr 9 (2006) puuetega laste õiguste kohta, tuleb komitee meelde oma varasemaid soovitusi⁶ ning soovib osalisriigil tungivalt võtta kasutusele inimõiguspõhise lähenemisviisi puuetele, koostada terviklik strateegia puuetega laste paremaks ühiskonnaellu kaasamiseks ja:

- a) vähendada puuetega lastele mõeldud teenuste kättesaadavuse ebavõrdsust erinevate kohaliku omavalitsuse üksuste vahel, eelkõige parandades teenuste kättesaadavust maapiirkondades, ning kindlustada tõhus järelevalve selle üle, kuidas on tagatud laste õigus saada neile ettenähtud teenuseid;
- b) kindlustada, et suure hooldusvajadusega puuetega lapsed saaksid riigilt vajaduse korral lisatuge, sealhulgas isikuabiteenuseid;
- c) jätkata hindamise ja asutustevahelise andmevahetuse ühtlustamisega seotud reformide elluviimist, et pakkuda puuetega lastele nende erivajaduste rahuldamiseks terviklikku ja õigeaegset teenust;
- d) arendada välja rohkem mitmesuguseid tugiteenuseid ja suurendada hooldusteenuste paindlikkust, et vähendada puuetega laste vanemate hoolduskoormust;
- e) võtta viivitamata meetmeid, mille abil tagada puuetega lastele nende elukohas ligipääs tervishoiuteenustele, sealhulgas varase diagnoosimise ja sekkumise programmidele;
- f) korraldada riigiametnikele, avalikkusele ja peredele teadlikkuse suurendamise kampaaniaid, et võidelda puuetega laste häbimärgistamise ja eelarvamuste vastu ning edendada positiivset suhtumist nendesse lastesse kui õiguse subjekti.

G. Tervis (artiklid 6, 24 ja 33)

Tervis ja tervishoiuteenused

29. Juhindudes oma üldsoovitusest nr 15 (2013) lapse õiguse kohta võimalikult heale tervisele, kiidab komitee lapse arenevate võimete põhimõtte tunnustamist tervishoiualaste otsuste langetamisel ja soovib osalisriigil teha järgmist:

- a) suurendada avaliku sektori kulutusi tervishoiule, et tulla toime kasvavate kuludega ja pakkuda tervishoiutöötajatele värbamisel stiimuleid;
- b) teha rohkem jõupingutusi, et suurendada lastearstide, perearstide ja õdede arvu, eelkõige maapiirkondades;
- c) võtta meetmeid, mille abil suurendada laste, vanemate ja tervishoiutöötajate teadlikkust sellest, et lapsel on õigus teha vajaduse korral iseseisvalt oma tervist puudutavaid otsuseid ja seejuures tuleb tagada tema õigus eraelu puutumatusle;
- d) tõsta laste vaktsineerituse taset, suurendades teadlikkust vaktsiinide kasulikkusest ja esitades vaktsiinivastastele rühmitustele asjakohast teavet, eelkõige sotsiaalvõrgustikes.

⁶ CRC/C/EST/CO/2-4, lõige 39.

Vaimne tervis

30. Kuigi komitee tunnustab osalisriigi ennetustegevust, sealhulgas vaimse tervise strateegia ehk vaimse tervise rohelise raamatu vastuvõtmist 2021. aastal, on komitee siiski mures järgmise pärast:

- a) laste vaimse tervise probleemide kasv alates 2010. aastast, mida on omakorda süvendanud koroonaviiruse põhjustatud haiguse (COVID-19) pandeemia;
- b) enesetappude arvu kasv laste seas;
- c) laste vaimse tervise spetsialistide, näiteks lastepsühhiaatrite, kliiniliste psühholoogide, koolipsühholoogide ja vaimse tervise õdede vähesus ning vaimse tervise teenuste halb kättesaadavus kohalikul tasandil.

31. **Komitee tuletab meelde oma varasemaid lõppjäreltusi⁷ ning soovib tungivalt teha osalisriigil järgmist:**

- a) pöörata suuremat tähelepanu ennetustegevusele, laste sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arendamisele, vanemlike oskuste arendamisele ning turvalise koolikeskkonna kujundamisele, samuti võtta konkreetseid meetmeid ja protseduurid, mille abil vaimse tervise probleeme võimalikult vara ära tunda;
- b) tugevdada vaimse tervise keskuste ja kohaliku tasandi spetsialistide võrgustikku piisava tehnilise, rahalise ja inimressursiga, et tagada psühholoogiliste ja psühhiaatriliste teenuste olemasolu ja kättesaadavus kõigile lastele;
- c) laiendada enesetappude ennetamiseks võetavaid meetmeid, näiteks parandada teadlikkust tervislike eluviiside olulisusest, korraldada koolitõtjatele vaimse tervise koolitusi ning viia koolides läbi suitsiidiennetuse programme.

Noorukite tervis

32. Juhindudes üldsoovitusest nr 4 (2003) noorukite tervise ja arengu kohta ning üldsoovitusest nr 20 (2016) lapse õiguste rakendamise kohta noorukieas, soovib komitee osalisriigil parandada veelgi enam noorte seksuaal- ja reproduktiivtervise alaste nõustamiskeskuste ligipääsetavust ja rahastust, et kõik lapsed ja noorukid, sealhulgas need, kes ei käi koolis või elavad maapiirkondades, saaksid konfidentsiaalset ja lapsesõbralikku seksuaal- ja reproduktiivtervise alast teavet ja teenuseid, mis hõlmavad ka rasestumisvastaste vahendite kättesaadavust.

H. Elatustase (artikli 18 lõige 3, artikkel 26 ja artikli 27 lõiked 1–3)

33. Komitee soovib osalisriigil analüüsida 2022. aastal perekonnaseaduses jõustunud uue ülalpidamise andmise süsteemi mõju, sealhulgas seda, millist mõju on elatise maksmine avaldanud lapse võimele tulla toime majandusraskustega, ning vajaduse korral võtta meetmeid.

I. Laste õigused ja keskkond (artiklid 2, 3, 6, 12, 13, 15, 17, 19, 24 ja 26–31)

34. Tuginedes üldsoovitusele nr 26 (2023) laste õiguste ja keskkonna kohta, pöörates seejuures erilist tähelepanu kliimamuutustele, ning võttes arvesse osalisriigi keskkonnakaitsepoliitikat, soovib komitee osalisriigil teha järgmist:

- a) lõimida lapse õigustel põhinev lähenemisviis oma keskkonnakaitse ja kliimamuutustega seotud õigusaktidesse ja poliitikasse;

⁷ *Ibid.*, lõige 41.

- b) tagada laste ja noorte keskkonnanõukogu süstemaatiline toetamine ning võtta vajalikul määral arvesse selle seisukohti ja ettepanekuid, eelkõige seoses nõukogu osalemisega kliimaseaduse eelnõu aruteludes;
- c) tagada, et kliimamuutustega tegelemise ja katastroofohu juhtimise poliitika ja programmide väljatöötamisel võetakse arvesse laste erilist haavatavat olukorda, vajadusi ja seisukohti;
- d) suurendada laste hulgas kliimamuutuste ja loodusõnnetuste alast teadlikkust ning valmistada lapsed nendeks ette, lisades vastavad teemad kooli õppekavasse ja õpetajakoolituse programmi;
- e) võtta meetmeid, millega tagada, et Euroopa Liidu riigiti kindlaksmääratud panused ning sellega seotud riiklik energia- ja kliimakava (2021–2030) oleksid rakendamisel osaluspõhised ja lähtuksid lapse õigustest.

J. Haridus, vaba aeg ja kultuuritegevus (artiklid 28–31)

Haridus

35. Kuigi komitee tunnustab koolieelse lasteasutuse seaduse (2018), kutsehariduse tegevuskava (2022–2030) ja haridusvaldkonna arengukava (2021–2035) vastuvõtmist ning positiivseid suundumusi tavakoolis õppivate puuetega laste kaasavas hariduses, on komitee siiski mures järgmise pärast:

- a) lasteaiakohtade ebavõrdne kättesaadavus;
- b) õpilaste arv klassis ületab seadusega ette nähtud maksimummäära, eriti linnades;
- c) märkimisväärne hulk lapsi ei omanda ei kesk- ega kutseharidust;
- d) sõit kooli ja tagasi on mõne lapse puhul ebamõistlikult pikk ning koolibussid ei ole igas olukorras saadaval;
- e) märkimisväärne hulk puuetega lapsi õpib endiselt erikoolides ning mõnes piirkonnas napib eriväljaõppe saanud õpetajaid ja abiõpetajaid;
- f) sotsiaal- ja haridusspetsialistide teenuste puudulik koordineerimine, mis muudab puuetega laste vajaduste tõhusa hindamise raskeks, ning mõne omavalitsusüksuse suutmatust pakkuda lasteaeades ja koolides eripedagoogi teenuseid.

36. Komitee soovib osalisriigil teha järgmist:

- a) parandada hariduse kättesaadavust ja omandamist kõigil tasanditel, eraldades kohalikele omavalitsustele õiglase määral rahalisi vahendeid ja inimressursse ning tehes süstemaatilist ja tõhusat riiklikku järelevalvet;
- b) pakkuda piisaval hulgal lasteaiakohti kõigis piirkondades, eelkõige lastele vanuses 1,5–3 aastat;
- c) tagada, et põhikoolides oleks õpilaste arv ühes klassis seadusega ette nähtud piirides (maksimaalselt 24 last klassis) ning et erandeid kaalutaks hoolikalt ja jälgitaks ka nende kestust;
- d) võimaldada kõigile lastele ohutu transport kooli ja tagasi, olenemata nende elukohast, ning arvestada sellega, et sõit ei tohi olla ebamõistlikult pikk;
- e) toetada iga õpilase haridustee jätkumist pärast põhikooli lõpetamist ning vähendada kutsekoolidest ja gümnaasiumidest väljalangemise määra;
- f) võimaldada kõigile puuetega lastele tavakoolides juurdepääs kaasavale haridusele ning tagada, et seal töötaks piisav arv pädevaid vastava koolituse läbinud õpetajaid ja abiõpetajaid;
- g) tugevdada sotsiaaltöötajate ja haridusspetsialistide koostööd erivajaduste hindamisel koolides ja lasteaeades, parandada selliste kohaliku omavalitsuse üksuste

võimekust, kes ei suuda oma puuetega lastele pakkuda asjakohaseid eriteenuseid, ning tõhustada riiklikku järelevalvet, et kindlustada vajaliku abi osutamine.

Puhkus, mäng, jõudeaeg ning osavõtt kultuuri- ja kunstielust

37. Komitee on mures, et laste õpikoormus ei ole kooskõlas nende vanuse ja võimetega ning et osal lastel ei ole piisavalt aega puhkamiseks ja hobidega tegelemiseks.

38. Tuletades meelde üldsoovitust nr 17 (2013) lapse õiguse kohta puhkusele, vaba aja veetmisele, mängimisele ning kultuuri- ja kunstielust osavõtule, soovib komitee osalisriigil suurendada jõupingutusi, et tagada lapse õigus puhkusele ja vaba aja veetmisele ning eakohastele mängudele ja muudele meelelahutuslikele tegevustele, võttes seejuures arvesse, et lapsed ei tohiks olla kooli- ja kodutöödega üle koormatud, ning jälgides, et kõigil lastel oleks võimalik käia huviringides.

K. Erimeetmed (artiklid 22, 30, 32, 33, 35, 36, artikli 37 punktid b–d, artiklid 38–40 ning fakultatiivprotokoll laste kaasamise kohta relvastatud konfliktidesse)

Varjupaika taotlevad lapsed ning lapspagulased ja -migrandid

39. Komitee tunneb muret, et rändeolukorras olevate laste paigutamine kinnipidamiskeskusesse on seadusega lubatud ja seda võimalust aeg-ajalt ka kasutatakse.

40. Juhindudes üldsoovitustest nr 3 ja nr 4 kõigi võõrtöötajate ja nende pereliikmete õiguste kaitse kohta, üldsoovitustest nr 22 ja nr 23 (2017) laste inimõiguste kohta rahvusvahelise rände kontekstis ning üldsoovitusest nr 6 (2005) väljaspool päritoluriiki viibivate saatjata alaealiste ja vanematest eraldatud laste kohtlemise kohta tuleb komitee meelde oma varasemaid lõppjäreldusi⁸ ja soovib tungivalt teha osalisriigil järgmist:

a) muuta välismaalastele rahvusvahelise kaitse andmise seadust (2005), et keelustada lapspagulaste ja -migrantide ning varjupaika taotlevate laste kinnipidamine, seni aga lähtuda rangelt Tallinna Ringkonnakohtus kõnealuses valdkonnas tehtud otsustest⁹;

b) kindlustada, et varjupaika taotlevatele lastele määrataks kohe pärast nende piirile jõudmist sõltumatu seaduslik esindaja ning et kõigis nendega seotud menetluse etappides võetaks arvesse lapse huve;

c) arendada Politsei- ja Piirivalveameti, Vägeva ja Vao varjupaigataotlejate majutuskeskuste ning teiste riigiasutuste asjaomaste töötajate erialast pädevust ja võimekust menetluslike ja/või vastuvõtu erivajadustega isikute (sealhulgas väljaspool päritoluriiki viibivate saatjata alaealiste ja vanematest eraldatud laste ning üksikvanemate ja lastega perede) tõhusa ja tulemusliku tuvastamise ja suunamise valdkonnas;

d) kaaluda pagulasseisundi konventsiooni, kodakondsuseta isikute seisundi konventsiooni ja kodakondsusetuse vähendamise konventsiooni ratifitseerimist.

Majanduslik eksploateerimine, sealhulgas lapstööjõu kasutamine

41. Komitee soovib osalisriigil suurendada jõupingutusi tagamaks, et mitte ükski laps ei töötaks mitteametlikus sektoris ning et töötingimused oleksid ohutud ja õigusaktide nõuetega kooskõlas.

Inimkaubandus

42. Komitee võtab teadmiseks, et 2019. aastal ajakohastati inimkaubanduse ohvrite suunamist ja tuvastamist käsitlevaid suuniseid, mis sisaldasid eraldi lastele pühendatud

⁸ *Ibid.*, lõige 47.

⁹ CRC/C/EST/5-7, lõige 144.

peatükki, ning soovib osalisriigil jätkata suunamis- ja tugiteenuste osutamist lastele, kes on langenud inimkaubanduse ohvriks, uurida kõiki lastega seotud inimkaubanduse juhtumeid ja tuua nende toimepanijad kohtu ette.

Lapsesõbralik õigusemõistmine

43. Komitee väljendab heameelt selle üle, et laste õigusrikkumistega tegelemise süsteemi on loimitud taastava õiguse meetmed, samuti selle üle, et alaealistele on vangla asemel loodud eraldi asutused ning et vanglas viibivate alaealiste arv on märkimisväärselt kahanenud. Komitee tunneb siiski muret järgneva pärast:

- a) tõsiste psühhosotsiaalsete probleemidega lapsed võidakse suunata kinnisesse hooldusasutusse;
- b) lastele võidakse kohaldada kuni kolmepäevast üksikvangistust ning sel ajal ei ole neil võimalik kohtuda pereliikmete ega teiste lähedaste sugulastega;
- c) kinnises asutuses viibivatel alaealistel ei ole piisavat juurdepääsu tugiteenustele, eelkõige puudub neil tänapäevane õpetamis- ja õpikeskkond ning seetõttu võivad nad haridustee katkestada.

44. Juhindudes üldsoovitusest nr 24 (2019) laste õiguste kohta alaealiste üle õigusemõistmises ning võttes arvesse ülemaailmset uuringut vabadusekaotusega karistatud alaealiste kohta, soovib komitee osalisriigil edendada jätkuvalt aktiivselt kohtuväliseid meetmeid, näiteks õiguskaitse süsteemist väljasuunamist ja lepitusteenust, ja kasutada neid laste suhtes, keda kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteos või kelle puhul on see tõendamist leidnud, ning võimaluse korral vabadusekaotust mitte rakendada, vaid eelistada selliseid meetmeid nagu tingimisi karistus või üldkasulik töö, ning ühtlasi tagada neile lastele tervishoiu- ja psühhosotsiaalsed teenused. Eelkõige soovib komitee teha osalisriigil järgmist:

- a) korraldada tõsiste psühhosotsiaalsete probleemidega laste õigeaegne hindamine ja edasisuunamine ning jätkata avatud asutuste ja rehabilitatsiooni võrgustiku arendamist, et vältida selliste laste sattumist kinnisesse lasteasutustesse;
- b) tagada, et kinnipidamist kasutatakse üksnes viimase abinõuna ja võimalikult lühikese ajavahemiku jooksul ning et seda otsust vaadatakse muutmise eesmärgil korrapäraselt üle;
- c) keelata vahi alla võetud alaealiste hoidmine üksikvangistuses ning võimaldada neil sel ajal mis tahes hetkel võtta ühendust oma pereliikmete ja teiste lähedaste sugulastega;
- d) ajakohastada vanglas viibivatele alaealistele mõeldud teenuseid, eelkõige pakkuda interaktiivsemat haridust, sotsiaalsete oskuste alast koolitust ning tervishoiualast ja psühhosotsiaalset tuge;
- e) pakkuda alaealistele pärast vangistusest vabanemist asjakohaseid järelmeetmeid ja vajalikku tuge.

Lapsed relvastatud konfliktides, sealhulgas laste kaasamist relvastatud konfliktidesse käsitleva fakultatiivprotokolli rakendamine

45. Komitee tuleb meelde oma varasemaid soovitusi¹⁰ ja soovib osalisriigil teha kindlaks lapsed, keda võib olla värvatud või kasutatud välisriigis toimunud relvastatud konfliktides, koguda osalisriiki sisenemisel selliste laste kohta vajalikke andmeid ning toetada nende füüsilist ja psühholoogilist taastumist, rehabiliteerimist ja ühiskonda integreerumist.

¹⁰ CRC/C/OPAC/EST/CO/I, lõiked 7, 9, 11, 13, 15 ja 17).

L. Teatamismenetlust käsitleva fakultatiivprotokolli ratifitseerimine

46. Komitee soovib osalisriigil ratifitseerida lapse õiguste konventsiooni fakultatiivprotokoll, mis käsitleb teatamismenetlust.

M. Rahvusvaheliste inimõigusi käsitlevate dokumentide ratifitseerimine

47. Komitee soovib osalisriigil kaaluda lapse õiguste mõjusamaks tagamiseks järgmiste inimõigusi käsitlevate põhidokumentide ratifitseerimist: kõigi võõrtöötajate ja nende pereliikmete õiguste kaitse rahvusvaheline konventsioon; kõigi isikute kaitsmist kadunuks jääma sundimise eest käsitlev rahvusvaheline konventsioon; majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvahelise pakti fakultatiivprotokoll ning naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise konventsiooni fakultatiivprotokoll.

N. Koostöö piirkondlike asutustega

48. Komitee soovib osalisriigil jätkata konventsiooni ja muude inimõigusi käsitlevate dokumentide rakendamisel koostööd Euroopa Nõukogu ja Euroopa Liiduga nii osalisriigis kui ka teistes Euroopa Nõukogu liikmesriikides.

IV. Rakendamine ja aruandlus

A. Järelmeetmed ja levitamine

49. Komitee soovib osalisriigil võtta kõik asjakohased meetmed, et tagada käesolevates lõppjäreldustes sisalduvate soovitude täielik rakendamine ja selle dokumendi lapsesõbraliku versiooni levitamine ning et see tehtaks lastele, sealhulgas kõige ebasoodsamas olukorras olevatele lastele laialdaselt kättesaadavaks. Samuti soovib komitee, et viies kuni seitsmes perioodiline aruanne ja käesolevad lõppjäreldused tehtaks avalikkusele riigikeeles laialdaselt kättesaadavaks.

B. Riiklik aruandluse ja järelmeetmete mehhanism

50. Komitee soovib osalisriigil luua alaline struktuuriüksus, millel oleksid vastavad volitused ning piisavad inim-, tehnilised ja rahalised ressursid, et koostada rahvusvahelisele ja piirkondlikele inimõigustega tegelevatele üksustele aruandeid ning koordineerida riiklike järelmeetmete võtmist, lepinguliste kohustuste täitmist ja selliste üksuste antud soovitude ja tehtud otsuste järgimist ning selle kõige üle järelevalvet teha. Komitee rõhutab, et seda alalist struktuuriüksust peaksid asjakohaselt ja pidevalt toetama spetsiaalsed töötajad ning ta peaks saama süstemaatiliselt konsulteerida õiguskantsleri ja kodanikuühiskonna ühendustega.

C. Järgmine aruanne

51. Komitee määrab kindlaks ja teeb teatavaks osalisriigi kaheksanda kuni üheksanda perioodilise aruande esitamise tähtaja vastavalt eeldatavale aruandluskalendrile, mis põhineb kaheksa-aastasel tsüklil, ning pärast seda, kui on otsustanud, millistest teemadest ja küsimustest osalisriik aruande koostamisel peaks lähtuma. Aruanne peab olema vastavuses komitee ühtlustatud konventsioonipõhise aruandluse juhendiga¹¹ ega tohi ületada 21 200 sõna.¹² Juhul kui esitatakse aruanne, mis ületab kehtestatud sõnapäärangut, palutakse osalisriigil aruannet lühendada. Kui osalisriigil ei ole

¹¹ CRC/C/58/Rev.3.

¹² Peaassamblee resolutsioon 68/268, lõige 16.

võimalik aruannet üle vaadata ja see nõuetekohasel kujul uuesti esitada, ei saa komitee tagada aruande arutlusele võtmiseks vajalikku tõlget.
